

MANSARDA

Izdavanje knjige su podržali: Grad Novi Sad, Gradska uprava za kulturu i
Republik Österreich, Bundesministerium für
Unterricht, Kunst, und Kultur

Marlen Haushofer
Die Mansarde
© by Ullsteinbuch Verlag
Izdavači: Futura publikacije i Peter Heis Buchhandel und Verlag, Novi Sad
©Za srpsko izdanje Futura publikacije

Korice
Tanja Dukić

Lektura
Gordana Đilas

Prepres: Futura publikacije
Štampa:Futura d.o.o, Petrovaradin

Marlen Haushofer

MANSARDA

roman

Preveo s nemačkog
Relja Dražić

NEDELJA

Iz naše spavaće sobe vidimo drvo koje je stalni predmet neslaganja. Hubert tvrdi da je to akacija. On kaže „agacija“ jer je njegov otac, koji je poreklom iz Gerca, ovu reč tako izgovarao. Ne znam da li je tako izgovaraju svi iz Gerca ili je to bila samo osobina Hubertovog oca. Hubert voli akacije o kojima se u starim romanima kaže da je miris njihovih cvetova sladak i opojan. On je zaista sladak i opojan, kao što su i svi pridevi iz starih romana umesni. Samo što se danas više ne smeju upotrebljavati. Pa ipak cvetovi akacije odisaće uvek slatko i opojno dokle god na svetu bude i jednog jedinog nosa koji će upijati taj miris.

Dakle, drvo preko puta Hubert smatra akacijom. Pri tom on ne zna ništa o drveću. On voli akacije samo zato što je njegov otac, stari Ferdinand, kao mlad imao običaj da šeta u aleji akacija. Pretpostavljam da nije to radio sam, već u društvu neke mlade devojke. Devojka je zacelo nosila suncobran, a taj suncobran je bio od žute svile. I onaj neiskazivi miris ispunjavao je svet, svet koji je bio okrugao i neskrhan, i koga više nema. Nema više ni starog Ferdinanda, ali njegov sin i dalje tvrdi da je drvo ispred našeg prozora akacija.

Mogu samo da se nasmejem tome. Za mene je drvo brest ili jova, što dokazuje da ni ja ne znam baš mnogo o drveću, iako sam odrasla na selu. Ali bilo je to davno i ko zna gde su mi onda bile oči.

.....

* U izvorniku reč nije pod navodnicima

Ne polažem mnogo ni na to da znam imena iz prirodoписа. Kao oznaka savršeno me zadovoljava „lepo drvo“. Mnoge ptice kod mene se zovu crvenonoge ili zelenoperke, a svaki sisar meni nepoznatog imena je krznašica, dugouha, debelorepa, oblobrada, svilomeka krznašica. Zato jer tako nazvani ništa ne mare za to, oni ne podnose tužbe za uvredu časti, pa i drvetu preko puta svejedno je kako ga ja zovem. Dakle, treba da bude brest ili jova.

Ono ne zna da ja postojim. Njegova najčudnija osobina je što se vidi samo zimi. Čim istera pupoljke i pokrije se lišćem postaje nevidljivo, sve dok jednog dana spram sivog novembarskog neba opet ne stoji golo i nežnograno, te opet ne započne gonetanje oko njegovog imena.

Hubert se uspravlja u krevetu i kaže: „To je naravno agacija“. „Jova ili brest“ jogunasto kažem ja. „Smatraš me slaboumnim“, kaže Hubert, „misliš da ne poznajem agaciju na prvi pogled?“ Ja tačno znam da on zbilja na zna kako izgleda akacija, ali to ne govorim, da ga ne uvredim. Naime, nikad ne znam baš tačno šta bi ga moglo uvrediti, ponekad je debelokožan, ponekad ga uvredi sitnica. To s akacijom uvredilo bi ga sigurno, kao i sve što se nekako povezuje s ocem. Naime, Hubert krišom pomalo gaji kult predaka. Kako sam i ja isti slučaj, u toj sam tački oprezna. Oćutala sam, pustih da stvar legne, gledajući preko puta na drvo.

Nedelja je u februaru, i ta mala scena odigrava se svakog nedeljnog jutra. Radnim danom naravno nemamo vremena za takve igre. „Na drvetu je ptica“, oglašava se Hubert, „čvorak.“ „Besmislica“, kažem ja, „zimi nema čvoraka, biće da je kos.“ Ja sam donekle hendikepirana, jer je Hubert dalekovid, a ja lako kratkovid. Mogla sam videti samo malu crnu mrlju u

rašljama. „Ne“, kaže Hubert, „to pouzdano nije kos.“ „Možda zelenbać?“, predlažem ja. Ne znam tačno kako se zovu ptice koje zovem zelenbaći, one izgledaju kao veliki vrapci, ali zeleni. „Ti s tvojim zelenbaćima!“ prezrivo kaže Hubert i otvara svoju knjigu, opis Sant Gothard-Mogersdorfskog boja, 1664. On s velikom naklonošću čita knjige o starim bojevima i umišlja da bi bio bolji strateg od tih generala pretvorenih u prah. Teskobno je videti koliko ga dira što ne može da koriguje naše izgubljene bitke. Ne iz patriotizma, to sam davno shvatila, već iz goruće čežnje za perfekcijom. Njega vredaju izgubljeni bojevi svih nacija. Uprkos tome, izgleda da ga umiruje čitanje tih knjiga, i pošto ima na tone knjiga o starim bojevima, štivo mu je neiscrpno. On bi mirno mogao doživeti stotu. To se verovatno neće desiti, a ne bi bilo ni poželjno.

Hubertu su sad pedeset i dve i, kad se uzme da uopšte ništa ne čini za svoje zdravlje, u sasvim dobrom je stanju. Krvni pritisak mu je normalan. Katkad mu malo zaškripe zglobovi, nedostaju mu četiri zuba, to nije mnogo, ali zato ima još prilično gustu smeđu kosu, naravno uz nešto malo sede. Možda previše puši, ali gotovo ne pije i uopšte je umeren tip s lakom sklonošću ka pedanteriji. Ne bih znala zašto mi se čini da on neće ostariti. Dakako, previše radi, ali izgleda da to rado čini, dakle to ne može biti toliko škodljivo.

Smeška se, i na svom uskom koloseku što miriše po akacijama klizi nazad u Sant Gothard-Mogersdorfski boj, zaboravlja svoju ženu, drvo i pticu na tom drvetu.

Drvo stoji pljosnato ispred neba, kao crtež na sivom crtaćem papiru. Izgleda pomalo kineski. Kad se u njega dugo zuri, u najmanju ruku kad ja u njega zurim, ono se preobražava. Belosivo nebo počinje da bubri između grana, oblikuje se u nepostojane grudve, i

ubrzo drvo – akacija, jova ili brest drži nebo uhvaćeno u bezbrojnim srebrnosivim prstima. Kad zatim zatvorim oči, i minut kasnije ponovo pogledam, drvo je opet pljosnato kao crtež, kao slika koja ne rastužuje niti razveseljava i u koju bih mogla zuriti satima. Odmah zatim ponovo počinje tajanstveni preobražaj i nebo se zaokrugljuje i hvataju ga nežnozgrčeni prsti.

Međutim najčudnije je na tom drvetu što ono upija i razvejava želje. Nije da ja još imam neke goruće želje, ali postoje nemiri, pometnje, neraspoloženja. Sve to drvo izvlači iz mene, polaže u svoje rašlje i pokriva belim oblačnim loptama, sve dok se ne razide u vlažnoj studeni. Tad ja, prazna i laka, mogu okrenuti glavu i odpavati još pola sata. U tih pola sata nikada ne sanjam. Drvo, akacija, jova ili brest, temeljno je drvo u koje se čovek može pouzdati.

Za to sam veoma zahvalna, jer je potrebno da se skupe snage, te da se zahvaljujući tim snagama pristojno proživi vreme. Nije mi dato da se bacam tanjirima, ali ne bih želela da postanem ni pakosna ili ironična, a laku sklonost ka tome imam. Čovek ne bi trebalo ni da „ćuti“, ili se mrgodi ili duri. Engleska reč *sulk* najbolje izražava to stanje koje mora bezuslovno da se izbegne. Mrgoditi se zvuči neumesno budalasto, a „ćutati“ je zapravo nešto sasvim drugo. I neki pustinjak može da ćuti i to nikom ne smeta. Svet još nije čuo o mrgodnom pustinjaku. Durenje je već bliže stvari, ono upućuje na praznoglavost i natmurenost osobe koja se nalazi u tom stanju. Sve to postoji i u engleskom *sulk*, a u uz to i ona hladnoća i nameštena ravnodušnost koja treba da povredi žrtvu. A ja ne želim nikog da povredim. Ionako neprekidno i svuda previše ljudi biva povređeno.

Hubert „ćuti“ s vremena na vreme. Ali on diskret-

no „ćuti“, sedeći za pisaćim stolom, s novinama ispred lica. Katkad u tu svrhu odlazi u kafanu. Ne bi mi palo na pamet da ga tamo pratim. Kad ja poželim da odem u kafanu, idem sama. Bračni parovi tamo nemaju šta da traže. Zajednički mogu da rade sve moguće, samo ne mogu zajedno sedeti u kafani i čitati novine. Tako se odmah izlažu sumnji da su siti jedno drugog.

Naravno da smo mi katkad siti jedno drugog, ali čim nam to postane jasno, tonemo u duboku melanholiju, sve dok to žalosno stanje ne prođe. Mi jednostavno ne možemo sebi dozvoliti da budemo dugo siti jedno drugog, jer kome bismo se inače obratili, ko bi nam mogao pružiti podršku? Za nas su svi ljudi tuđi, pa i naši prijatelji, koji su zapravo samo poznanici. Tuđa nam je čak i naša kći Ilza koja ima petnaest godina i zapravo ne zna šta bi s nama. Ona ima najlepšu sobu u kući, jer treba da joj bude ugodno, i mi bismo želeli da se oseća srećno. Ona je veoma uspešna i vedra devojka; ponekad me podseća na jednu tetku koja je otišla u manastir, samo što Ilza neće ići u manastir. Naravno ne mogu to da tvrdim sa sigurnošću, uvek se dešavaju i neočekivane stvari. Za Ilzu je veoma dobro što nam nije od stvarne potrebe i što nismo neumesno zavisni od nje. Ilza ne pripada unutrašnjem krugu. Nešto se zbilo pre njenog rođenja i učinilo je detetom koje je rođeno posle stvarnog života roditelja.

Ona je posmrće, samo što njeni roditelji još hodaju kao da se ništa nije dogodilo. Verovatno ima puno takve dece i niko se zbog toga ne uzbuđuje. Ali ja mislim da je ona pritom sasvim srećna. Prijateljice joj zavide što se njeni roditelji brinu oko nje samo ako ona to poželi. Koje još dete doživljava takvu sreću?

Naš sin Ferdinand, nazvan po Hubertovom ocu, starom Ferdinandu, nije toliko srećan. Mislim da on

uopšte nikad nije bio veoma srećan. On je rođen pre onog događaja i uvek je bio u središtu našeg života, tamo gde je mrtva voda, ali gde i najmanje odstupanje može bog zna kud da odbaci telo. On je to morao osetiti. Na vreme je uočio da je bolje da se ne mrda previše i da bude predostrožan. On nije kukavica, i uostalom, ime mu je Ferdinand, iako je zbog tog carskog imena u osnovnoj školi bio zadirkivan. Možda je još zahvalan za to što se njegov deda nije zvao Leopold, što je sasvim moglo da se desi. Otkad je napunio dvadeset i jednu, dakle od pre godinu dana, stanuje u unajmljenoj sobi u devetom becirkju. Naime, Ferdinand je naslednik. Hubertova majka, stara dvorska savetnikovica, ostavila mu je sav svoj novac. Njemu novac, a Hubertu kuću, i to samo zato jer mu je kuća ionako već pripadala po ocu, a ona je tu imala stanarsko pravo. Ilzi nije ostavila ništa, ni komad nakita, a meni, razume se, takođe ništa.

Nedeljom Ferdinand često dolazi na ručak, radnim danima katkad se pojavi na kafi, i naravno, posećuje nas o praznicima. On se nije odselio jer nas nije voleo, već zato što želi da bude slobodan i nezavisan. Novac stare gospođe trajaće mu dok ne završi studije i ne bude mogao da sam brine o sebi. Hubert se potajno grize zbog toga, ali ja se radujem. Dobro je za Ferdinanda što ne mora da nas moli za novac i što može da živi u uobraženju da je slobodan čovek. Uostalom, nisam sasvim sigurna da je on još poklonik tog praznoverja. Zaista, on je oduvek veoma brzo shvatao. Bila bi neugodna situacija imati oko sebe odraslog sina koji je bio rođen pre onog događaja i koji stoji u srcu vihora. Ophođenje s njim čini teškim to što on pripada unutrašnjem krugu. Bliskost je previše nadmoćna, a mi svi troje ne marimo preveliku bliskost.

Hubertu i meni ionako više nema pomoći, i stoga nas više ništa ne može mnogo ni pogoditi, samo neizmenjiva opšta sudbina koja pogađa svakog čoveka. Stoga je dobro što se Ferdinand odvojio. Katkad ga hvata nostalgija za udobnostima jednog građanskog domaćinstva, ali on živi u svojoj unajmljenoj sobi prezirući nostalgiju i uvek pazeći da ostane u mirnom središtu i da ne korakne u opasnu zonu. A nijedna zona ne bi za njega bila opasnija od te kuće. Mora da je ponekad očajan što ne može da preduzme korak koji bi ga lansirao na ivicu sveta. Tada on zaklapa svoje knjige i skripta i odlazi u bioskop ili se nalazi s prijateljima. Pojma nemam kakav je sa devojkama. On ima izvesnog šarma koji verovatno privlači upravo one častohlepne i vlastoljubive koje mora da izbegava.

Ilza, koja je nalik mojoj majci, ima srećnu, jednostavnu narav. Možda bi i Hubert mogao biti srećan. Ali to što nije, manje je do njega, nego do uticaja i okolnosti kojima nije bio dorastao. Ferdinand ne liči ni na mene ni na Huberta, već na svog dedu. Na tajanstven način on će uvek biti ono što se ranije nazivalo pravim gospodinom. Naravno, on to ne zna, pošto stvari i okolnosti koje nismo videli ili doživeli ne možemo poznavati. S druge strane, jasno je da on ne može biti ništa drugo; Ferdinand koji potiče iz našeg prethodnog vremena može postati samo anahronizam. Mi to vidimo i ne znamo treba li da se tome radujemo ili da se grizemo – na činjenici to ionako ništa ne bi moglo promeniti. Uopšte, ništa se više ne može promeniti, sve se već desilo i ide svojim putem. Ne možemo se u to mešati. Uostalom, to su samo pretpostavke ukoliko se tiče Huberta, jer mi jedva i govorimo o našem sinu, a već gotovo ni o čemu od tako velikog značaja. Ilza je bezazlena tema razgovora kao svi ljudi koji ne

pripadaju unutrašnjem krugu, ali ih volimo i osećamo kao prijatne.

Deca jedva da imaju međusobni odnos. Razlika u godinama je prevelika. Ferdinand Ilzu smatra malom ludicom, što ona izvesno nije, a Ilza Ferdinanda smatra čudakom, što je iz njenog ugla i razumljivo. Ponekad joj on pokloni bombone ili joj pomogne oko latinskog. Prava porodica bili smo samo tri godine, od Ferdinandovog rođenja pa do onog događaja o kojem nikad ne govorimo i koji svako od nas pokušava da zaboravi. S vremena na vreme potpuno zaboravimo, samo se posledice ne mogu isključiti.

Zato se toliko radujem što drvo gasi u meni svako sećanje, pa pola sata mogu da odspavam bez snova.

Kad sam se probudila, sunce se spremalo da probije sivo zimsko nebo. Ako ne padaju kiša ili sneg, ono to pokušava svaki dan. Samo što mu skoro nikad ne uspeva. Za mene ta naprezanja imaju nešto veoma uzbudljivo. Krije se iza pare kao crvenkasti krug i baca čudnovato rozikasto svetlo preko grada. Čini da drvo vlažno zasija i pretvara njegove grane u srebro i bakar. Tad ne mogu da zamislim da je to stvarno drvo, s korenjem u zemlji i sokovima koji se i zimi u njemu polako penju. Ono tad ne izgleda kao neko organsko biće, postaje umetnički predmet, staklenotvrdo i blještavo.

„Veoma čudno“, reče Hubert i odloži Sant Gothard-Mogersdorfski boj. „Zaista čudno. Kad god neka ptica doleti na drvo, druga počinje da se penje.“ – „Možda je to ceremonija“, primetih izlišno.

„Šta radimo danas?“ upita Hubert. To je mali udarac, ne naročito bolan, koliko dodir stare rane. S tim pitanjem prevalio je na mene odgovornost za dan. Gledaj da od toga napraviš nešto bar donekle prijatno, pošto, zaista, nedeljom ipak ne mogu ići u kancelariju.

Ne moraš se previše naprezati, nešto će ti već pasti na pamet.

To je igra, jedna od poslednjih preostalih igara. Na ranije igre ne sme se radije ni misliti. No kako ni meni ništa novo ne pada na pamet, primorana sam da se u nju upustim. Uostalom, uvek se upuštam, pošto mi je veoma stalo da se ne pojavi nesklad. Nesklad bi me rastrojao satima ili danima, a ja to sebi ne mogu da dopustim.

Ilza je bila na desetodnevnom skijaškom kursu sa svojim razredom. Ali čak i kad je ovde, nedeljna popodneva ona provodi radije sa svojim mladim društvom nego s nama. Prepodne bi prošlo u spremanju i kuvanju. Gotovo nikad ne odlazimo u restoran, jer nas izluđuje da čekamo konobara dok on konačno ne donese račun. Sem toga, čak i u skupim lokalima jelo je mizerno, a uz to mi ne volimo mnoštvo mirisa na jednom mestu, ni kad ljudi sede suviše blizu nas. Dakle, mora se planirati samo popodne, jer ne mogu se uvek slušati ploče ili čitati. „Ima jedna izložba modernog francuskog slikarstva“, rekoх neodlučno. Hubert samo odmumla. „Ili finski nameštaj“, rekoх ja. „Više nego grozno“ reče Hubert. „Šetnja“, predložih, „i zatim švedski film“. „Švedani me gnjave“, reče Hubert. Gnjave i mene, stoga odmah popuštam. Rekoх: „Uopšte, nerado idem u bioskop, filmovi su tako neugodni“. „Kako?“, reče Hubert. „Ne volim ta džinovska lica“, rekoх ja. „Sve je tako gigantski, telesno mi je neprijatno. Bojim se divova. Kad smo uopšte poslednji put bili u bioskopu?“ Hubert razmišlja, on je pamćenje našeg braka. „Pre sedam meseci“, reče on, „nešto veselo.“ Setila sam se. „Uopšte nije bilo veselo“, rekoх. „Te odvratno velike glave na platnu. Kao kod ljudoždera. Svi tako široko otvaraju usta i imaju previše zuba i bore

kao klisure, a žene nose veštačke trepavice, to izgleda direktno opsceno. Čak i ljubavni parovi izgledaju kao proždirači. Jako sam se bojala.“

Hubert učini napor da okrene glavu, i pogleda me. Njegove oči su sive, a pre su mi izgledale obesno. Sada izgledaju kao voda ispod leda. Mogla sam videti kako se nešto ljeska pod ledom, sićušne ribe na dnu smrznutog jezera. „Čudno“, reče Hubert, „ne sećam se. Kad se uplašiš uvek dišeš mnogo brže. Odmah to primetim.“ – „Bio si tako zadubljen u film i smejao se, tačno se sećam, pa tad nisi mogao da primetiš.“ – „Ali pre se nikad nisi plašila u bioskopu“, reče on. „Mora da je to od televizije“, rekoh brzo. „Kad se čovek navikne na patuljke onda verovatno više ne može da podnese džinove.“

„Dakle, bogu hvala, ne idemo u bioskop“, utvrdi Hubert.

„Posete takođe ne dolaze u obzir“, rekoh. Hubert ne dade odgovor, zbog toga što moje pitanje i nije ni bilo ozbiljno. Ako se ikako može izbeći, mi nikad ne odlazimo u posete. Nemamo mnogo poznanika, a pogotovo ne zajedničkih. Rođaka takođe nemamo, a i da ih imamo, malo je verovatno da bi ih posećivali.

Osećala sam kako se približavam viru koji bi me odmah mogao uhvatiti. Ali još se nisam htela dati uhvatiti, igra je morala da traje jedno izvesno vreme, a to vreme još nije bilo isteklo.

„Da gledamo izloge“, rekoh. Hubert se zasmeha. Njegov smeh ne zvuči baš prijatno, pomalo grgotavo i neiskreno. U njemu se krije neka prefrigana crta koja se tek retko pojavljuje. Pre mi se to čak i dopadalo, snabdevalo je život malim iznenađenjima. Sada taj smeh znači još samo: shvatam te, draga moja. A ja ne volim da budem tako potpuno shvaćena. „No dobro“,

rekoh prepušteno; „mislim da ćemo u Arsenal.“

Potom se Hubert zadovoljno spušta na jastuk i ponovo otvara svoju knjigu.

Kad god ne znamo šta bi trebalo početi nedeljom popodne, uvek idemo u Arsenal. Ali to činimo tek kao za nevolju; zapravo uopšte ne želimo da idemo negde drugde. Ja razumem što Hubert to tako rado čini; ali nije mi sasvim jasno zašto i ja to činim, no to je tako pa tako. Pretpostavljam Arsenal svakoj izložbi i svakom drugom muzeju. Meni je samoj pomalo neugodno što se tamo osećam toliko kod kuće.

Još jednom, poslednji put, pogledala sam drvo. Sunce se ožalošćeno povuklo i rozikasto svetlo se ugasilo. Ustala sam i napustila sobu.

Posle ručka otišli smo u jednočasovnu šetnju. Vreme je bilo sumorno, hladno i tiho. To mi je prijalo jer se zlopatim sa vetrom koji neprekidno duva u ovom gradu. Nismo govorili ni o čemu značajnom i bili smo veoma krotki i prijazni. Ali mi smo gotovo uvek takvi. Zapravo uvek. Još nisam znala da je sledećeg jutra moj život trebalo da bude promenjen na tako čudnovat način, a nije znao ni Hubert. Pretpostavljam da nikada neće ni znati, bar se nadam da neće.

Kasnije smo se kolima odvezli u Arsenal. Nedeljom je vožnja prijatna, čak i u februaru, mada ne toliko prijatna kao leti kad se nedeljom grad pruža pogledu kao izumro i odiše asfaltom.

U ulaznom holu Hubert je odmah kupio brošuru o bici kod Eblzberga, 1809, i razglednicu sa slikom princa Eugena koju je naslikao Johan Kupecki. Razglednica će nestati u Hubertovom stolu i nikada neće biti napisana, jer kome bi pa Hubert pisao? Potom je odmah požurio ka panorami u kojoj se mogu posmatrati slike iz Prvog svetskog rata. Naime, on misli da je

na jednoj od tih starih fotografija otkrio svog oca. Ne komentarišem, vidim samo nekog suvonjavog mladog čoveka u naredničkoj uniformi, s uvijačima i kapom lako zaturenom na čelo, koji umorno i zamišljeno bulji u mašinsku pušku. Slika je snimljena negde u brdima Južnog Tirola i već malo požutela. Hubertovog oca videla sam samo triput, i tada je imao preko šezdeset godina. Naravno, to bi mogao da bude on, ali mladih ljudi njegovog kova moglo je postojati čitavo mnoštvo.

Čim smo dospeli do panorame, Hubert me je smesta zaboravio. Polako produžavam dalje, hodam kroz poznate dvorane, posmatram figurine u starim vojničkim uniformama koje u staklenim vitrinama izgledaju tako živo da se čovek uplaši. Dakako, izbliza ne izgledaju ni žive ni mrtve, one su lutke, i od lutaka na sebi imaju ono privlačno i u isti mah neugodno. Tamo uvek stojim veoma dugo. Fasciniraju me. Čitav Arsenal je privlačno i neugodno mesto, možda ga zato toliko volim. Posećujem Dvoranu Radecki, Dvoranu Erchercog Karl i Dvoranu Princ Eugen, i divim se krišom čudesnom redu i čistoći koji ovde vladaju. Nijedan muzej u ovom gradu nije toliko negovan i s ljubavlju pažen kao Arsenal. Čovek se tome divi, ali u osnovi to je sasvim normalno i samorazumljivo. Kao i najčešće, moj obilazak završava se kod šatora Kara Mustafe, velikog turskog šatora. Tamo otpočinem.

Znala sam da su napolju obilaznicom vozili automobili i treptali semafori, i s nelagodom sam primetila da se u tom spokojnom carstvu mrtvih osećam više kod kuće nego tamo napolju u živom gradu. Takođe nisam sasvim sigurna da li grad stvarno živi ili je polje za figure koje još malčice mogu da se koprcaju pre no što ih se ne zatvori u staklene vitrine, kao stare arke-

buzire koje sam posmatrala.

Volim da budem okružena stvarima koje me ne opažaju i koje mi ne prilaze, modelima starih brodova s nadutim jedrima oko kojih nikada ne duva vetar, i mnogim zastavama i stegovima koji su nekad značili sve, a sada ne znače ništa više od lomne stare svile koja se ne sme dodirivati. Tu je odisalo na veoma staro, na kožu i otrcane tvari, i na podni vosak.

Kod velikog turskog šatora najčešće se ponovo nalazimo i odlazimo lagano i ćutke niz stepenice. Znala sam da nismo pripadali ovamo već tamo spolja, ka automobilima i semaforima u svetu koji je sad naš svet, i koji nismo umeli da istražimo. Ali tišina i senovito pojavljivanje prošlosti u toj kući imalo je zavodljivost koja prijanja uz svaku prošlost, pa i ako se ta prošlost smatra mrskom ili gnusnom, mrskom i gnusnom samo zato što je toliko zavodljiva.

„Jesi li ga danas prepoznao?“, upitah. „To je neosporno njegovo držanje. Ali, naravno, nikada ne mogu biti sasvim siguran“, reče Hubert.“ – „Ne“, rekoh, „nikada nećeš biti sasvim siguran.“ I o tome više nismo razgovarali. Popodne u Arsenalu je prošlo i stajali smo na ulici. Počelo je da veje, u malim bešumnim pahuljama, a vazduh je bio hladan i mirisao čisto. Ćutali smo tokom vožnje kući. Hubert je morao da se koncentriše zbog poledice, a jedan od brisača nije bio sasvim ispravan. Tek sasvim mutno mogla sam videti šta se odvija na ulici. Inače se već gotovo smračilo i svetla su me zaslepljivala. Nisko žuto busenje u našoj bašti ispred kuće beše već pokriveno tankim slojem snega, i taj me prizor podseti na nešto, ali ne dosetih se na šta, pa prekinuh da razmišljam o tome.

Stan je bio prijatno topao i udarao malčice po dimu, miris koji se nikada ne da sasvim odstraniti. Ali miri-

sao je i po korama mandarine koje su ležale na stolu, i ta mešavina mirisa nije bila tako rdava. Hubert je otišao u svoju sobu i znala sam da će sada najverovatnije dočitati Sant Gothard-Mogersdorfski boj. Radnim danima jedva stiže da čita, barem ne za svoje zadovoljstvo.

Znala sam dakle da je dobro zbrinut pa se popeh gore na mansardu i sedoh za svoj crtaći sto. Mansarda pripada meni. Čak i Hubert ulazi samo ako ga izričito pozovem. To se dešava retko i pre je nekakav ritual. Naime, ako bi mi saopštio nešto u poverenju, što je retkost, a ja znam da se posle toga oseća nelagodno, zauzvrat i da bi se stvari poravnale, ja mu pružam neku od mojih tajni. Moje tajne su sitne i beznačajne, uglavnom crteži reptila ili ptica, ali to je sve što imam da ponudim. Pošto ni ono što Hubert saopštava u poverenju nije vredno pomena, onda je sve u redu i opet se uspostavlja ravnoteža.

U mansardi mogu da crtam ili da slikam i, ako mi se hoće, da prosto hodam tamo-amo, što je navika koja bi unervozila Huberta. Dat mi je samo jedan talenat, s kojim ne mogu bog zna šta. Nekad ranije ilustrovala sam knjige, ali to je bilo davno. Hubert nije želeo da tako zarađujem novac, makar to i nisu bile neke pare. A naročito od kad se ispostavilo da njegov novac više nije potreban Ferdinandu. I mene raduje što ne moram da se pridržavam uputstava nalagodavca i što mogu da crtam ono što želim.

Moj talenat je veoma ograničen, ali unutar tih uzanih granica dovela sam ga do određenog savršenstva. Crtala sam oduvek, a posle srednje škole sam, još dve godine, pohađala grafičku školu. Ono što se tamo moglo naučiti, naučila sam, ali to nije bilo od velike važnosti za mene. Nikada nisam crtala išta drugo do

insekte, ribe, reptile i ptice; nikada nisam uznapredovala do sisara i ljudi. Umela sam da crtam i cveće, ali me ono nikad nije osobito privlačilo.

Poslednjih godina zanimala sam se skoro isključivo za ptice. Imam određeni cilj pred očima, ali ne mogu sebi da predstavim šta bi trebalo da uradim da bi ga ostvarila. Moj cilj je da nacrtam pticu koja nije jedina na svetu. Pod tim podrazumevam prepoznatljivost na prvi pogled. To mi do danas nije uspelo i sumnjam da će ikada. Ponekad pomislim da mi je najzad pošlo za rukom, ali već sutradan stojim nad slikom i vidim da ptica ne zna ima li osim nje i drugih primeraka njene vrste, pa uzimam sliku i zatvaram je u orman. Tamo su već čitave hrpe usamljenih ptica, slika koje osim mene niko nije video. Samo Hubert zna nekolicinu, ali za njega su to prosto mala umetnička dela, on ne zna da su sva ona promašaji. Katkad se ponovo javi tračak nade, ali veoma retko. Pre mnogo godina, dok se još nisam usredsredila na ptice, postojao je jedan čvorak koji je izgledao kao da iz daleka osluškuje zov kakvog drugog čvorka koji se oglašava iz susedne bašte. Na to je upućivao način na koji je držao glavu i nakostrešeno perje. No bila je to samo slutnja, ne i uzajamno prepoznavanje. Uprkos tome, tada sam bila veoma srećna. Ta sličica nestala je u ratu.

Pre nekoliko dana bila sam započela jednu lastu, no od samog početka to nije izgledalo kao dobar izbor. Pošto laste viđamo u čitavim jatima, umišljamo da su one društvene ptice. Ali to je velika zabluda. One samo proleću jedne mimo drugih ne misleći ni na šta drugo do na svoj plen. Moja lasta je u svakom slučaju izgledala sasvim zadovoljna u svojoj samoizabranoj usamljenosti, jedna zgodna dekorativna stvarčica koja nijednim perom nije mislila na druge laste. Bavila sam

se njome deset minuta, tu mala promena linije, tamo mrljica boje. Zatim sam ustala i hodala tamo-amo. Dobro je da se mansarda prostire iznad kuhinje tako da ne smetam Hubertu. A za mene je jako važno da mogu da hodam tamo-amo, od stola do kamina, koji ovuda prolazi, pa do ormara, do divana i najzad do prozora. S prozora vidim zid susedne kuće, oduran sivi zid. Dobar je takav jer mi ne skreće pažnju. Moje ruke malo podrhtavaju, čine to uvek kad im zabranim da crtaju. Zatvorila sam oči i pred sobom videla lastu kakvu sam htela. Odmah sam skočila za sto i malčice joj izmenila oko. Istina, sad je izgledala izazovno, upravo kao da će se baš rasprsnuti od radosne samoće. Nikad dotad nije bilo drskije laste – izgledalo je da mi se podsmeva. Njeno oko je direktno vrištalo: ja sam jedina lasta na svetu i hvala bogu za to!

Ovo me je toliko uzrujalo da sam pocepala list i bacila ga u koš; ta mala nakaza ne zaslužuje život u ormaru.

Ponovo se nešto izjalovilo, i na tako izazivački način. Opet sam se dala u hodanje i iznenada sam shvatala da je sve to bilo samo do mene: očigledno je da želim da slikam samo usamljene ptice. Dugo sam se bavila tim saznanjem, ali mi ono nije pomoglo da uznapredujem. Najzad sam uvidela da danas više ne bi vredelo počinjati išta novo, pa sam sišla u dnevnu sobu.

Hubert je sedeo ispred televizora i gledao prenos nekog sportskog događaja. On ne mari mnogo za sport, ali teško odoleva ovim prenosima. Uopšte uzev, on previše sedi uz televiziju, a pošto nerado sedi sam, onda i ja na taj način traćim puno vremena. Jedva me i opaža, ne obraća mi se, ali želi da sam s njim u sobi. Katkad u tim prilikama čitam, ali to je nezdravo za oči

jer je u sobi suviše mračno. S druge strane, televizija je takođe nezdrava za oči. U osnovi, sve što radimo nezdravo je za nešto. Najzad, ako bi čovek sledio sve savete bilo bi zdravo još samo biti mrtav.

Sedeli smo dakle do jedanaest i ne sećam se da sam išta gledala. Morala sam pritom ipak nešto gledati jer sam sve vreme držala oči otvorene i upravljene ka ekranu. Gde su svi oni sati, dani, meseci i godine koji su mi izmakli na ovaj ili neki sličan način? Neugodna je predstava znati toliko stvari kojih ne možemo da se setimo. Da tako kažem, čovek sedi na spokojnoj livadi i ne sluti da svakog trenutka iza grma može iskočiti divlja životinja. Ne volim iznenađenja.

PONEDELJAK

Oko devet sati uvek dolazi pošta. Stižu samo reklame ili časopisi na koje sam se pretplatila u trenutima slabosti. Čitava poslovna pošta i svi računi idu na Hubertovu kancelariju. Naravno, tamo bi mogla prispeti i pisma koja nikad ne bih dobila na uvid. Ali ne verujem da Hubert ikada dobija privatnu poštu. On više nema rodbine, osim jednog strica u Trstu, a to je jedan jako stari gospodin koji nam jedino za Božić piše dopisnicu. A Hubertovi poznanici svi žive ovde u gradu i mogu ga pozvati telefonom. Ne, ne mogu da zamislim da bilo ko Hubertu piše pismo.

U svakom slučaju ja nikad ne dobijam poštu. Moja jedina rođaka, sestra moje majke, živi u nekom samostanu u Tirolu. Ne znam da li je još živa, nikakve vesti o njoj do mene nisu doprle. Možda je njen red tako strog da je zabranjena komunikacija sa spoljnim svetom. Možda se ona katkad moli za mene. Ta misao je veoma čudna i dirljiva. Možda je jednostavno zaboravila da postojim.

Ali tog ponedeljka ujutro za mene je stiglo pismo. Debela žuta omotnica, adresa napisana štampanim slovima. Pošiljalac nije bio naznačen. Ponela sam je u kuhinju i čudila se. Hodala sam u krug kao mačka oko vruće kaše.

Najzad sam izrezala omotnicu; ispalo je nekoliko požutelih stranica iz školske sveske, ispisanih gustim rukopisom koji sam odmah prepoznala. Bio je to naimo moj rukopis, to će reći, rukopis jedne mlade oso-

be koja sam nekad bila ja. Prepoznala sam rukopis, ali sam zaista odmah znala i o čemu se radi, mada je prošlo nekih sedamnaest godina od kako sam to poslednji put videla. Nisam osećala ništa drugo do odbojnost i onaj šok koji mi uvek priređuju nepredviđeni događaji. Tutnula sam papire u omotnicu i odnela ih u mansardu. Tamo sam ih sakrila u fijoku stola ispod crtaćeg papira. Inače, nije moj način da sakrivam stvari. Ali ovde pomenuto sakriveno, iako ne sadrži ništa nedostojno ili nečasno, bilo je samo relikv iz prošlosti na koju ne želim da se podsećam.

Zatim sam ponovo sišla u kuhinju, odlučna da ne razbijem svoj sistem: stvari i misli koje se tiču mansardnog života ne smeju da prodru u ostatak kuće. Inače nisam naročito uredna, ali ovoga se strogo pridržavam. Iznova sam se prihvatila posla, posla koji mi je iznenada izgledao ogromno važan. Grčevito sam se uhvatila za varjaču i sva se usredsredila na nameru da ispečem savijaču sa orasima. To me je zaokupljalo prilično dugo, jer jedna pristojna savijača ište svoje vreme.

Hubert je stigao kući u podne i seli smo da jedemo. Još sam nosila neki omamljujući utisak, kao da sam dobila udarac u glavu. Hubert nije ništa primetio jer se odmah zadubio u novine i zato što, uzev uopšte, malo govorimo uz jelo. Pošto je pročitao novine Hubert se dvadesetak minuta odmarao na kauču u dnevnom boravku, a ja sam se bacila na kuhinju i dovela je u red. To moram uvek da uradim odmah jer mi je to najmrskiji posao, pa moram što pre da ga obavim.

Nakon što je Hubert ponovo otišao u kancelariju ja sam uzela da pogledam novine, to će reći, radila sam sve kao da ih čitam. Šta sam zaista radila u tom vrenu, ne znam.

Oko tri došao je Ferdinand da pokupi par knjiga. On je veoma visok i mora da se savije ako želi da me poljubi. Njegov obraz je mirisao prijatno mlado i živo. Ferdinand je viši od svog oca, i po tome je sličan svom dedi. Skuvala sam kafu i iznela savijaču na sto. Činjenica je da Ferdinand poseduje neki tajni organ koji je kadar da kroz ceo grad namiriše savijaču s orasima ili nešto slično. Kad god sam nešto ispekla eto uvek i njega.

„Je li kod vas sve u redu?“, upita on

„Kao uvek“, rekoh ja, „Tata ima novo kurje oko, a ja u poslednje vreme ne spavam najbolje.“ – „A zašto ne?“, upita Ferdinand. „Ne znam“, rekoh ja. „Možda teško sanjam, možda ulazim u godine.“ „Besmislica“, reče Ferdinand. „Izgledaš jednako mlada kao uvek.“ Ovakve stvari on govori veoma ubedljivo. Odmah sam se osetila mladom i lepom. Fiksirao me je svojim velikim crnim očima i činilo se da razmišlja. Njegova kosa, takođe sasvim crna, sveže oprana stršala je od glave pa je izgledao pomalo kao noćna ptica koju sam jednom bila nacrtala. Umislila sam sebi da je on tobož do svoje treće godine imao plave oči i zagasitoplavu kosu. Naravno, to ne biva tako, kosa može da potamni, ali oči u tim godinama više ne menjaju svoju boju. Imam mnogo takvih lažnih sećanja, možda su sva moja sećanja lažna, to je sasvim moguće. Ferdinandova nekoć zagasitoružičasta dečja koža sad je bleđa s neosetnim prelazom u maslinastu, ali veoma fina i čista, boja kože koja se ovde ne viđa često. Kao sunder, upio je on u sebe svu tamu onih dalekih zbrkanih vremena.

Siromah Ferdinand, čovek nikada ne zna uživa li on u životu ili ne. U njegovoj dobi ja sam baš izgubila svog dedu, to jest, ono što je još bilo preostalo od nje-

govog ranijeg ja, dakle ne mnogo toga. Bila sam sama u ovom gradu, daleko, i kao što sam to znala, zauvek daleko od polja i livada kraj Dunava, od prostrane kuće i sela koje se zvalo Rauterzdorf. Ono je i dalje ucrtano na mapi. Bilo mi je preostalo još samo malo novca. Tada sam bila vrlo nesrećna. Tek kasnije, kad sam upoznala Huberta, počela sam iznova da budem srećna. To je vreme između moje dvadeset i četvrte i dvadeset i devete godine. Tada sam bila već sasvim bez novca, takoreći gola i bosa, bez sopstvenog stana, ali sa mužem i sinom. Od njih me nije udaljavalo uređivanje stana ni njegovo održavanje, kao ni haljine, zavese i posteljina, a pogotovo ne kuvanje jer je bilo malo toga da se skuva. Većina naših prijatelja nije imala ništa više, a neki ni toliko. No svi smo bili prilično zdravi i puni nade i oko nas je bilo mnoštvo male dece. Hubert koji je završio studije i počeo da stažira prodao je svoj fotoaparatus i stativ, očevo oružje, radio i mikroskop. Stari Ferdinand umro je uoči našeg venčanja. Nosio je vrlo crne brkove, a njegove obrve bile su srasle preko nosa što mu je davalo neki tmuran izgled. Na slikama iz mladosti izgledao je kao kakav anarhist koji u džepu kaputa nosi elegantnu malu bombu. Pritom je bio dobrica koji svojoj ženi ni ružnu reč nije rekao, što ga po mom mišljenju uzdiže u krug svetaca. Na posletku bio je dvorski savetnik pri sudu i dobro mu je pristajalo ime Ferdinand.

Hubert je takođe studirao pravo, ne zato što bi ga možda na to primoravao otac, već zato što ga je svaki studij interesovao jednako mnogo i jednako malo, a pravo mu je bilo najbliskije. Prodao je ne samo stativ i oružje, već i očev šladminški kaput sa krznenom kraginom i smoking. Kadgod bi posetio svoju majku, otrgao bi joj jednu od tih stvari, koje su ionako njemu

pripadale, no od kojih ona nije želela da se odvoji. Toj ženi je bilo neizmerno teško da nešto ostavi u nasleđe, čak i ako to nije bilo njeno. Bilo je bitaka između majke i sina. Nije joj bilo po volji ni to što je morala da ustukne pred ženom koju nije volela. Što ne znači mnogo jer nije volela nikog.

Protiv mene zapravo nije imala bog zna šta. Poticala sam iz pristojne porodice, premda od već umrlih roditelja; imala sam i nešto novca – ako nije nadživio rat to nije bila moja krivica. Moji roditelji su, istina, bili tuberkulozni, ali ja sam bila zdrava – lepe, mrkoružičaste puti s puno tamnoplave kose. Dvorska savetnikovica nije znala sve o mojim roditeljima. Od Huberta je doznala da je otac umro od gripa, a majka od zapaljenja pluća. Da nisam bila toliko zatelebana, već me je to zapravo moralo upozoriti. No, tada sam gutala sve.

Nisam želela da produžavam sama. Hitno sam morala da zasnujem porodicu i da, jaka i ugojena poput mog dede, kao njeno središte sedim pod lampom i pričam priče. Pritom sam jedino previdela da nisam bila jaka i gojna, niti da ikad mogu biti središte, i da ne bih umela ni da pričam priče – barem ne priče koje bi se dopadale nekoj porodici. Sama sam o sebi stvorila lažnu sliku, a i o Hubertu. Da sam bila onakva kakvu sam sebe videla ne bi nam naškodila Hubertova nesigurnost, a pogotovo ne njegova majka. S njom bih začas izišla na kraj. No pošto sam onda bila slepa i nisam umela da poznam istinu, priča se loše završila. U ono vreme sam se uvek jako trudila. Uz to sam čak i zarađivala ilustrujući slikovnice i oslikavajući dopisnice. Istina, umela sam da crtam samo biljke, insekte, ribe i ptice, ali bilo je to dovoljno za neke knjige. U jednoj prilici kad nam je gorelo pod nogama zbog novca po-

kušala sam da oslikavam božićne čestitke. Međutim, anđeli su izgledali kao jato sova, a bogomladenac kao šaran u povelju. Ožalošćena, morala sam da napustim taj projekat. Ipak bila sam voljna, možda čak odviše voljna. Moji leptiri su neko vreme čak bili jako traženi i dvorska savetnikovica je mogla mirne duše da me tretira kao ljudsko biće. Ali ona se držala kao da ne postojim. Danas ne bih marila za to, ali tada bi mi puno značilo malo susretljivosti. Od toga dakle nije bilo ništa. Hubert se mnogo trudio da igra oca porodice i ja sam njegovu sigurnost videla kao autentičnu. Nehotice, time sam mu nanela nepravdu.

Pretpostavljam da je Hubert u nežnom dobu jako voleo svoju majku, kasnije je sebi umislio da je ne voli i živeo je u stalnoj zavadi s njom. Bilo je to vreme u kome je pronašao oca i jako se vezao za njega, davno pre nego što sam se ja pojavila. Prema tome, nisam ja bila povod za njegov loš odnos prema majci. Meni je bilo neprijatno što je on tako retko posećuje i što je prema njoj bio tako neprijateljski nastrojen.

Kasnije, kad sam otkrila da me je izdao i ostavio na cedilu, zbog toga je teško kažnjavao svoju majku. Prestao je da je posećuje, skoro u potpunosti, i prema njoj se ophodio hladno kao prema strancu. Nije mogao da kazni samog sebe, ali je to ipak učinio kaznivši svoju majku. Potom je došlo vreme kad je stara gospođa pokušala da napravi sporazum sa mnom. Posle Ilzinog rođenja poslala mi je bisernu ogrlicu. Nisam joj se obradovala, ali sam se učtivo zahvalila. Za nas je bilo prekasno; ona je to uvidela i nije preduzimala nove pokušaje približavanja. Ogrlicu nisam nikad nosila, ne zato što je došla od dvorske savetnikovice nego zato što nerado nosim nakit. Pokloniću je Ilzi za osamnaesti rodendan.

Ferdinand odgurnu savijaču s orasima od sebe i reče: „Mama, ne mogu više, bila je bajna, ali više ne mogu. Nego, kako je sirota Fini?“ Fini je bila kuvarica kod dvorske savetnikovice. Ona živi u staračkom domu, ali već nedeljama leži u bolnici. Ponekad je posetim. Ona mi ne znači ništa. Kao robinja dvorske savetnikovice teško da me je uzimala u obzir. Hubert joj svakog meseca šalje novac, ali je nikad ne posećuje. Samo se Ferdinand donekle trudi oko nje. On je takođe bio jedini koji je često posećivao i voleo svoju baku. Začudo ona nikad nije pokušala da ga šikanira. Pretpostavljam da ga je volela, to se pokazalo na tome što mu je ostavila svoj novac.

„Fini nije više tako rđavo“, rekoh ja. „Ali moraće da odleži još par nedelja.“ – „Moram je posetiti“, reče Ferdinand, „ona je sirota, stari miš“. Ovo je bila zgodna oznaka. Čudim se Ferdinandu zbog strpljenja koje nalazi za sirote stare miševе. On ima više srca od svojih roditelja. Sigurno će i mene jednog dana posećivati u bolnici. Njegov najveći dar je što ljudima oko sebe pruža osećaj da su bitni i voljeni. Pojma nemam kako mu to uspeva i da li tu nema i malo glume. No, to je tako prijatno da čovek ovu sumnju odmah odbacuje.

„Inače“, reče on i pogleda me crnooko, „video sam jednu stvar koja mi izgleda jako praktično, jastuče od neke penaste mase koje se da staviti preko kurjeg oka. Kupiću to za tatu“. Stidim se, takve stvari uvek padaju na pamet mom sinu, meni nikad. Ja uopšte ne vidim čega sve ima po izlozima. „Da li su tvoji snovi baš jako mučni?“, upita on. – „Ama nisu“, rekoh ja, „samo su iscrpljujući. Recimo, moram da očistim celu kuću koja je užasno zagađena, pa kad se probudim, mrtva sam umorna, kao da sam argatovala svu noć.“ „Neugodno“, reče Ferdinand, „ali ne čudi me. Ti jednostavno previ-